

ЦЕННОСТИТЕ – ПРЕДМЕТ НА ДЛЪЖНОСТНОТО ПРИСВОЯВАНЕ

Дарина Павлова

THE VALUES – AN OBJECT OF THE EMBEZZLEMENT

Darina Pavlova

Abstract: According to the article 201 of the Criminal code the object of embezzlement includes money, properties and other values. The rule doesn't contain explanations what does „other values” means. There are different opinions in the legal theory and the court practice in respect of the real estate as a potential object of the embezzlement. The article provides classification of the characteristics of all potential objects of the embezzlement. The author represents hers point of view about the „other values” and the real estate as an object of the embezzlement.

Key words: embezzlement, object, money, values, property, real estate.

В наказателноправната наука предметът на престъпленията против собствеността е дефиниран като „материална предпоставка или нещо, което е материализиран израз на обществените отношения, непосредствен обект на посегателството“¹. Съдебната практика акцентира върху същественото значение на идентифицирането предмета на престъплението с оглед правилно анализиране на престъпната проява². При разглеждане на делата с обвинение за длъжностно присвояване първоинстанционният съд трябва по един категоричен и несъмнен начин да установи кой е предметът, който е присвоен, а в мотивите на присъдата си точно да посочи разпоредителните действия, с които чуждото имущество се третира като свое³. Предмет на настоящата статия са изискванията, които разпоредбата на чл. 201 НК поставя към предмета на длъжностното присвояване.

В диспозицията на наказателноправната норма на чл. 201 НК е указано, че предмет на длъжностното присвояване са „чужди пари, вещи или други ценности“. Анализът на разпоредбата налага да бъдат отграничени общи изисквания, които правната норма поставя към възможните предмети на престъплението (пари, вещи или други ценности).

I. Общи изисквания към предмета на длъжностното присвояване.

1. Предметът на длъжностното присвояване следва да се намира във фактическа и/или разпоредителна власт на конкретен субект.

Чуждите пари, вещи или други ценности, за да бъдат определени като предмет на длъжностно присвояване, е необходимо да се намират във фактическа и/или разпоредителна власт на конкретен правен субект.

В практиката си Върховният съд (ВС) е вземал становище относно вещи в естествено състояние, които поради тази причина не могат да бъдат предмет на престъпленията против собствеността и в частност на длъжностно присвояване.

В Тълкувателно решение № 90/28.10.1982 г. по н.д. № 52/82 г., ОСНК, ВС, съдът разглежда рибата като предмет на престъпленията против собствеността и на престъплението по чл. 238 НК (браконьерство). Разграничителният критерий, проведен в съдебния акт, между двете групи престъпления е режимът, в който е поставен предметът им. Когато рибата се намира във водоемите на интензивно рибовъдство – рибни стопанства и басейни, малки язовири и заградени с мрежи водни площи, създадени от различни организации, където рибностопанската дейност се провежда на производствен принцип, рибата е стока (тъй като е във владение на конкретни правни субекти)

¹ Стойнов, Ал. Наказателно право: Обща част. София: Сиела, 2008, с. 151.

² Решение № 331/26.04.2007 г. по н. д. № 1075/2006 г., III н. о., ВКС.

³ Решение № 241/09.06.1980 г. по н. д. № 226/1980 г., I н. о., ВС.

и като такава е допустимо да бъде предмет на престъпления против собствеността. Ако присвояването е извършено от длъжностно лице, на което рибата е поверена за пазене или управление, следва да бъде реализирана отговорност за престъпление по чл. 201–чл. 205 НК. В случай че рибата се намира в естествено състояние, макар и да е държавна собственост, тя не се владее от конкретни субекти. Ловенето на риба без разрешение от надлежните органи в останалите водни площи за промишлен и спортен риболов, където рибата се намира в естествено състояние, нарушава административноправния режим на ползването ѝ. Ако са налице условията на чл. 238 НК, деецът носи отговорност за браконьерство.

Природните богатства, когато те са в естествен вид – тревата, гората, дивечът, рибата в реката и др., не следва да бъдат предмет на длъжностно присвояване. Длъжностно лице би могло да ги присвои в хипотезите на чл. 201–чл. 205 НК единствено, когато тревата е окосена, гората – изсечена, дивечът – уловен, и тези предмети са връчени или поверени на длъжностно лице за пазене и управление в това му качество⁴.

2. Предметът на длъжностното присвояване следва да е „чужди“ за дееца.

Наказателноправната норма поставя изискване към субекта на длъжностно присвояване – да не бъде собственик или съсобственик на парите, вещите или другите ценности, връчени в това му качество или поверени му да ги пази или управлява.

За разлика от обсебването по чл. 206, ал. 2, пр. 1 и пр. 2 НК, при което изрично законодателят е закрепил в разпоредбата хипотеза, при която обсебената вещ принадлежи отчасти или изцяло на дееца, при длъжностното присвояване подобно нормативно разрешение липсва. Употребата на прилагателното име „чужди“ в общия състав по чл. 201 НК изключва възможността извършител на престъплението да бъде съсобственик или индивидуален собственик на предмета на длъжностното присвояване.

В наказателноправната теория⁵ е разглеждан въпросът за квалифицирането на деяние, извършено от длъжностно лице, което е съсобственик на предмета на престъплението, който присвоява, и който съсобствен предмет му е връчен в това му качество или му е поверен за пазене или управление. Безспорно в разглеждания случай присвояването ще бъде субсумирано под състава на обсебването по чл. 206, ал. 2, пр. 1 НК, като е възможна идеална съвкупност с общо престъпление по служба, но само ако длъжностното лице изпълнява служба в държавно учреждение или работа в държавно предприятие⁶.

Съдебната практика⁷ и наказателноправната наука⁸ са изяснили проблема за определянето като „чужди“ по смисъла на чл. 201 НК на парични средства, вещи или други ценности, инкорпорирани в търговско дружество от длъжностно лице, извършващо ръководна работа или работа, свързана с пазене или управление на имуществото на дружеството. При включване на пари, вещи или други ценности в търговското предприятие на дружество предметите стават част от капитала му, поради което юридическото лице придобива правото на собственост върху тях. Тъй като юридическото лице – собственик на предметите на престъплението – е различен правен субект от лицето, осъществяващо ръководна работа или работа, свързана с пазене или управление на имуществото му, инкорпорирани пари, вещи или други ценности ще изпълнят критерия „чужди“ по смисъла на чл. 201 НК. В случай че длъжностното лице, осъществяващо ръководна работа или работа, свързана с пазене или управление на имуществото на дружеството, се разпореди противоправно с инкорпорирани пари, вещи или други ценности, връчени в това му качество, поверени му за пазене или за управление, в интерес на всеки друг, но не на юридическото лице, ще осъществи състав на престъпление по чл. 201–чл. 205 НК.

Паричните средства принадлежат на търговското дружество, когато са придобити от търговската му дейност, а неправомерното водене

⁴ Решение № 381/24.07.1981 г. по н. д. № 378/1981 г., I н. о., ВС.

⁵ Стойнов, Ал. Наказателно право: Особена част: Престъпления против собствеността, Престъпления против собствеността, София, Сиела Норма АД, 2013, с. 109.

⁶ Пак там.

⁷ Решение № 331/26.04.2007 г. по н. д. № 1075/2006 г., III н. о., ВКС; Решение № 91/17.02.2009 г. по н. д. № 37/2009 г., III н. о., ВКС; Решение № 393/06.02.2015 г. по н. д. № 1196/2014 г., II н. о., ВКС.

⁸ Стойнов, Ал. Цит. съч., с. 110.

на счетоводството не променя собствеността им и не ги превръща в лична собственост на деца, респ. не му дава право да се разпорежда с тях като със свои⁹. В Решение № 331/26.04.2007 г. по н. д. № 1075/2006 г., III н. о., ВКС, съдът разглежда парични суми, престириани за закупуване на акции на търговско дружество, предоставящи право на гарантиран дивидент, като собственост на дружеството, тъй като парите били преминали в патримониума на юридическото лице и се превърнали в част от неговото имущество, респ. в негова собственост¹⁰.

Върховният съд разгледал в т. I, 6 от Пост. № 3/25-27.06.1970 г. на Пленума на ВСРБ, изм. и доп. с пост. № 9/10.12.1975 г. и пост. № 7/26.07.1987 г. по н. д. № 7/87 г. на Пленума на ВС, хипотеза, при която парични суми се получават от работници в предприятия, кооперации, обществени организации за извършена работа или услуга по договор, сключен от работниците с други лица, но сключен от името и за сметка на юридическото лице, чиито служители са. Без значение е дали работата или услугата били извършени в работно или извънработно време, защото сумите се връчвали на длъжностните лица за сметка на предприятието, кооперацията или друго юридическо лице, чиито служители са. Тези парични суми съдът определил като „чуждо“ по отношение на тези работници имущество по смисъла на чл. 201 НК.

3. Предметът на длъжностното присвояване следва да е „ценност“.

Чужди пари, вещи или други ценности могат да бъдат предмет на длъжностното присвояване, съобразно нормата на чл. 201 НК. Използването в израза на съюза „или“ и думата „други“ пред „ценности“ цели да присъедини поясняваща част на съществителните имена „пари“ и „вещи“. Чрез граматическо и логическо тълкуване на разпоредбата се достига до извод, че „ценности“ е родово понятие, което включва парите, вещите и ценности, които не са пари и вещи.

Значението на думата „ценност“ според Тълковен речник на българския език¹¹ е: ж. 1. без

мн. Значимост; 2. Скъп предмет; 3. Материална или духовна придобивка (с обществена значимост).

Общото изискване, което законът поставя по отношение на възможните предмети на длъжностно присвояване, е те да покриват изискването за „ценност“, т.е. да притежават стойност, оценяема в пари, обосноваваща прилагането на наказателна репресия по отношение на извършителя.

Паричната равностойност на предмета на престъплението по общия състав на длъжностното присвояване следва да бъде в „обикновени размери“¹². Стойността на присвоеното ще обоснове приложението на основния (присвояване в обикновен размер), квалифицираните (присвояване в голям размер или в особено голям размер, представляващо особено тежък случай) или привилегирован (присвояване в маловажен случай) състави на престъплението.

Размерът на присвоеното се определя от паричната равностойност на предмета на посегателство, изчислена към момента на извършване на длъжностното присвояване¹³. Стойността на имущественото засягане от престъплението следва да бъде установена по несъмнен и категоричен начин, като за определянето и могат да бъдат използвани възможностите на съдебно-счетоводна или съдебно-икономическа експертиза¹⁴.

Правилно е становището на съда, обективизирано в Решение № 634/05.04.2005 г. по н. д. № 246/2004 г., I н. о., ВКС, че „логиката при доказване на престъпленията против собствеността и в частност на присвоителните престъпления, изисква да бъде категорично установен, първо (или равностойно като доказателствена задача), размерът на имущественото засягане от престъплението. Ако доказването на това съществено за отговорността обстоятелство е оставило неясноти, те не могат да бъдат компенсирани с косвено доказване в други насоки, като например с какви действия (бездействия) е осъществено престъпното посегателство“¹⁵.

За съставомерността на деянието по чл. 201–чл. 205 НК не е необходимо от субективна страна

⁹ Решение № 393/06.02.2015 г. по н. д. № 1196/2014 г., II н. о., ВКС.

¹⁰ Решение № 331/26.04.2007 г. по н. д. № 1075/2006 г., III н. о., ВКС.

¹¹ Радева, В. Тълковен речник на българския език, София: „Изток–Запад“, 2012, с. 710.

¹² Тълкувателно решение № 1/30.10.1998 г. по н. д. № 1/1998 г., ОСНК на ВКС.

¹³ Решение № 447/08.11.1976 г. по н. д. № 420/1976 г., I н. о., ВС, Решение № 176/31.03.1977 г. по н. д. № 130/1977 г., I н. о., ВС.

¹⁴ Решение № 911/22.12.2005 г. по н. д. № 314/2005 г., I н. о., ВКС, Решение № 415/16.10.1981 г. по н. д. № 420/1981 г., II н. о., ВС.

¹⁵ Решение № 634/05.04.2005 г. по н. д. № 246/2004 г., I н. о., ВКС.

деецът да е формирал представи относно действителната стойност на присвоената нафта¹⁶.

4. Длъжностното лице – присвоител, следва да се намира в специално отношение към предмета на престъплението.

Чуждите пари, вещи или други ценности са връчени на длъжностно лице в това му качество, или са му поверени, за да ги пази, или са му поверени, за да ги управлява. Ценностите (пари, вещи или други) могат да бъдат предмет на длъжностно присвояване единствено, когато във връзка с тях възникват определени права и задължения по служба за субекта.

II. Видове предмети на длъжностното присвояване съобразно чл. 201 НК.

1. Вещите като предмет на длъжностно присвояване.

Понятието „вещ“ не притежава легална дефиниция, а съдържанието на термина е разяснено от гражданскоправната теория. „Вещ за гражданското право е материален предмет, който има самостоятелно съществуване.“¹⁷ Признаците на вещта са материален, телесен обект, съществуващ в действителността, имащ относителна обособеност (самостоятелност), както и обектът следва да е във властта на човека. Не се третират като вещи живите хора, но телесни части могат да се разглеждат като вещи с оглед трансплатации, кръвопреливания и др.¹⁸ В гражданскоправната наука различните видове енергии (водна, светлинна, топлинна, ядрена, електрическа и др.) не се разглеждат като вещи, тъй като не отговарят на изискването за вещественост и самостоятелност. „Не е вещь и енергията, водна, светлинна, електрическа, ядрена, парова и пр., защото тя няма телесен характер и самостоятелност. С оглед на охраната на енергиите обаче ЗС в чл. 110, ал. 2 приравнява енергията на вещь, и то на движима вещь. Това се отнася за всички видове енергии.“¹⁹ „Не е телесна вещь онова, на което липсва качеството вещественост. Следователно не са ве-

щи различните енергии – топлина, светлина, електричество“²⁰. Не притежават материалност и не се разглеждат от гражданското право като вещи честта, достойнството, доброто име, субективните права, правните задължения, имуществото.

Правната норма на чл. 110 от Глава X „Общи разпоредби“ на Закона за собствеността (ЗС)²¹ обособява видове вещи съобразно възможността да бъде променено местоположението им в пространството. Съгласно ал. 1 на чл. 110 ЗС недвижими вещи са земята, растенията, сградите и другите постройки или въобще всичко, което по естествен начин или от действието на човека е прикрепено трайно към земята или към постройката. Движимите вещи са дефинирани в ал. 2 на чл. 110 ЗС като всички вещи, които не са недвижимости.

В наказателноправната наука е дискусионен въпросът относно видовете вещи, които могат да бъдат определени като предмет на длъжностното присвояване. В. Бузов²² приема, че предмет на престъплението могат да бъдат само движими вещи с определена стойност. „Примерното посочване, че се касае до пари, вещи или други ценности, има значение не само да посочи, че се касае до движима вещь...“²³. Авторът разглежда минимум от признаци, които характеризират предмета на присвоителните престъпления: движимости с определени физически свойства (форма, пространственост, материален характер), с потребителна стойност, със стойност в парично изражение, предмет на право на собственост²⁴. Тълкувайки систематично основния състав на длъжностното присвояване по чл. 201 НК във връзка със съставите на други присвоителни престъпления, Ал. Стойнов прави извод, че теоретично съществува възможност изпълнителното деяние на изследваното престъпление да засегне и нормалното и безпрепятствено упражняване правото на собственост върху недвижим имот. Авторът подкрепя заключението си с обстоятелството, че

¹⁶ Решение № 140/26.03.1984 г. по н. д. № 86/1984 г., I н. о., ВС.

¹⁷ Таджер, В. Гражданско право на НРБ: Обща част: Дял II, София, СОФИ-Р, 2001, с. 288.

¹⁸ Пак там, с. 288–289.

¹⁹ Таджер, В. Цит. съч., с. 289.

²⁰ Венедиков, П. Ново вещно право, София, Издателство СИБИ, 1995, с. 17.

²¹ ДВ бр. 92/16.11.1951 г.

²² Бузов, В. Присвоителни престъпления против обществената собственост по Наказателния кодекс на НРБ, София, БАН, 1963, с. 18; Бузов, В. Система на присвоителните престъпления против общественото имущество по Наказателния кодекс на НР България, Известия на ИПН, 11, 1960, № 2, с. 19–20.

²³ Бузов, В. Система на ..., с. 19.

²⁴ Пак там, с. 19–21.

„когато даден вид престъпления против собствеността имат за предмет само движими вещи, това изрично се отбелязва в съставите на съответните престъпления“²⁵. В същата насока е и становището на П. Цветанова²⁶.

За да се определи кръгът от вещи, които могат да бъдат предмет на длъжностно присвояване, следва разпоредбата на чл. 201 НК да бъде тълкувана систематично във връзка с другите правни норми от Раздел III „Присвоявания“ на Глава V „Престъпления против собствеността“ от Особената част на НК. Видно от разпоредбата на чл. 206, ал. 1 и ал. 2 НК, обсебване се осъществява само по отношение на чужда движима вещь, съсобствена движима вещь на дееца и друго лице или по отношение на движима вещь – индивидуална собственост на дееца, обременена със залог. Законодателят е лимитирал предмета на престъплението до движими вещи, като е допуснал варианти единствено по отношение правото на собственост върху тях – деецът не е собственик, деецът е съсобственик или деецът е индивидуален собственик на вещта. Предметът на престъплението по чл. 207, ал. 1 НК (присвояване на намерена вещь) е изрично регламентиран в правната норма като чужда движима вещь. Правилото на чл. 207, ал. 2 НК (противозаконно присвояване на чужда вещь, която е попаднала у дееца случайно или погрешка) определя предмета на присвояването като чужда вещь, която е от естеството да попадне случайно или погрешка у дееца. Законодателят не е указал движимост или недвижимост е вещьта, но съдейки по начина, чрез който деецът установява фактическа власт върху нея (попаднала случайно или по погрешка у извършителя), следва да се заключи, че вещьта е движима²⁷. Престъпленията по чл. 208, ал. 1 и ал. 2 НК (присвояване на съкровище) предполагат особен предмет – „съкровище“. Терминът „съкровище“ няма легално определение в наказателния закон. За изясняване на съдържанието му служи нормата на чл. 91, ал. 1 ЗС²⁸, съобразно която

заровените в земята, зазиданите или скрити по друг начин вещи, собственикът на които не може да бъде открит, стават собственост на държавата. Видно от разпоредбата, понятието „съкровище“ включва движими вещи, които са чужди, за лицето, което ги е открило, тъй като само такива вещи могат да бъдат заровени, зазидани или скрити по друг начин.

Разглеждайки историята на правния регламент относно длъжностното присвояване, достигаме до извод, че първообразът на престъплението е обсебването, чийто предмет са единствено движими вещи. К. Чиликов посочва, че длъжностното присвояване е състав на „обсебване на чл. 189 НК (отм. – бел. авт.), към който са прибавени допълнителни признаци: субектът на присвояването да е длъжностно лице и обектът на присвояването да му е връчен в това му качество да го пази или управлява“²⁹. Идеята за длъжностното присвояване като квалифицирано обсебване произхожда от чл. 421 НЗ от 1896 г.

Съдебната практика допуска като предмет на длъжностно присвояване да бъде идентифицирана недвижимост. В Решение № 191/20.10.2010 г. по н.д. № 69/2010 г. по описа на ВКС, НК, II н.о., съдът приел, че подсъдимият в качеството на длъжностно лице по чл. 93, т. 1, б. „б“ НК на 21.03.2001 г. в гр. София присвоил чужда недвижима вещь (идеална част от дворно място), съставляваща дружествен дял в търговско дружество, в което бил съдружник, поверена му да я пази и управлява, като продал целия имот на трето лице с нотариален акт и присвояването било в големи размери. Деецът имал ясна представа, че недвижимият имот представлява капитал на търговското дружество, т.е. бил чужд имот по отношение на извършителя, и че разпореждането с него, макар и като собственик на ЕООД, е резултат от неговите последователни и целенасочени противоправни действия. Деянието на подсъдимия съдът определил за съставомерно по чл. 202, ал. 2, т. 1 НК.

²⁵ Стойнов, Ал. Цит. съч., с. 105.

²⁶ Цветанова, Пл. Методика за разследване на длъжностно присвояване, безстопанственост, престъпления по служба: Теоретични особености и практически аспекти при разследването им, изведени решения на ВС и ВКС, София: Издание на НСЛС, 2015, с. 9.

²⁷ Стойнов, Ал. Цит. съч., стр. 121.

²⁸ Закон за собствеността (ДВ, бр. 92/16.11.1951 г.).

²⁹ Чиликов, К. Продължаваното престъпление и чл. 106 от Наказателния кодекс // *Правна мисъл*, 1959, №4, с. 77.

Авторът на настоящата статия поддържа становището, че като предмет на длъжностното присвояване съобразно чл. 201–чл. 205 НК е възможно да бъде идентифициран недвижим имот. Противното би означавало да се разглежда като несъставомерно по чл. 201–чл. 205 НК своенето от длъжностно лице на недвижимата вещ, връчена в това му качество, поверена му да я пази или поверена му да я управлява. Подкрепяме позицията на Ал. Стойнов, че ако законодателят е искал да лимитира предмета на длъжностното присвояване до движимости, е следвало изрично да изрази това в чл. 201 НК. Тъй като подобно нормативно ограничение не съществува, според нас недвижимият имот е годен на престъплението по чл. 201–чл. 205 НК.

2. Парите като предмет на длъжностно присвояване.

Гражданскоправната наука разглежда парите като вид вещи, които притежават специфика. Те са родово определени, заместими и делими (разменят се за купюри или монети) вещи, ценни книги на приносител, които материализират стойност, издават се от държавата, определят се според паричните единици, отразени върху тях, „особени ценни книги като наличност“³⁰. Парите са „всички онези парични знаци, които са редовно платежно средство в страната или в чужбина“³¹.

Парите са вид вещи и като такива, когато се своят от длъжностно лице, на което са връчени в особеното качество, поверени му са за пазене или за управление, се реализира частна хипотеза на длъжностно присвояване на вещи.

Следва да бъде отбелязана позицията на съдебната практика, че при доказване обстоятелствата по длъжностно присвояване на парична сума, решаващият съд не е обвързан да посочи всеки присвоен лев кога и за какво е използван от длъжностното лице – присвоител³².

Парични средства по банкови сметки също могат да бъдат предмет на длъжностно присвояване от длъжностно лице, на което са поверени за управление. Изпълнителното деяние на престъплението е възможно да се изрази в осъществяване на безкасови операции, при които наличните парични средства се трансферират от банковата сметка на собственика по банкова сметка на дееца или на трето лице. Присвоителното престъпление е довършено с факта на прехвърляне на безналичните пари по банкова сметка на несобственик³³.

При своене на парични средства в чуждестранна валута е особено важно да бъде установено времеизвършването на разпоредителните действия, тъй като има съществено значение за определяне равностойността на паричната сума в чуждестранна валута в български левове въз основа на съответния фиксинг на БНБ³⁴.

3. Други ценности (които не са вещи) като предмет на длъжностно присвояване.

В понятието „ценности“ по смисъла на чл. 201 НК следва да бъдат включени обекти на право на собственост, които са във фактическа и/или разпоредителна власт на конкретен правен субект, притежават стойност, оценима в пари, обосноваваща прилагане на наказателната репресия по отношение на присвоителя им, и могат да бъдат връчени на длъжностното лице в това му качество, да му бъдат поверени за пазене или за управление.

Съдебната практика добавя изискване към ценностите, които не са вещи – те следва са материални³⁵ (да са част от материалната действителност). Услугата (извършен превоз) не е вещ, ценност или друго имущество, макар да притежава парична равностойност³⁶.

В наказателноправната наука³⁷ и съдебната практика като „ценности“ по смисъла на чл. 201 НК са разглеждани валутни ценности и ценни книги.

³⁰ Таджер, В. Цит. съч., с. 299–300.

³¹ Цветанова, П. Цит. съч., с. 9.

³² Решение № 394/11.08.1986 г. по н. д. № 386/1986 г., I н. о., ВС, Решение № 394/15.09.1980 г. по н. д. № 354/1980 г., I н. о., ВС.

³³ Решение № 410/04.11.1988 г. по н. д. № 422/1988 г., II н. о., ВС.

³⁴ Решение № 911/22.12.2005 г. по н. д. № 314/2005 г., I н. о., ВКС.

³⁵ Решение № 621/14.12.2010 г. по н. д. № 696/2010 г., III н. о., ВКС, Решение № 418/20.11.1980 г. по н. д. № 405/1980 г., I н. о., ВС, Решение № 305/19.08.1981 г. по н. д. № 277/1981 г., I н. о., ВС.

³⁶ Решение № 602/16.03.1987 г. по н. д. № 610/1986 г., I н. о., ВС.

³⁷ Бузов, В. Цит. съч., с. 21–23; Цветанова, П. Цит. съч., с. 9.

3.1. Валутните ценности като ценност по чл. 201 НК.

Понятието „валутна ценност“ няма легална дефиниция. Видовете валутни ценности и сделките с тях са уредени във Валутен закон (ВЗ) (ДВ, бр. 83/21.09.1999 г.)³⁸.

Валутни ценности са парични средства в национална или чуждестранна валута (§ 1, т. 6 ВЗ), благородни метали (§ 1, т. 1 ВЗ), скъпоценни камъни, изделия с благородни метали и скъпоценни камъни, както и изделия от тях, платежни инструменти на приносител (§ 1, т. 7 ВЗ). В нормативния акт платежните инструменти на приносител са определени като пътнически чек, чек, запис на заповед или менителница или друг платежен инструмент, който е във формата на инструмент на приносител, или е предвидена възможност за джиросване без ограничение, или е издаден в друга форма, която позволява да бъде прехвърлен с предаването, както и чек, запис на заповед, менителница или друг платежен инструмент, който е подписан, но не е посочено името на получателя по него.

Валутните ценности като предмет на длъжностно присвояване са били разглеждани в съдебната практика. В Тълкувателно решение № 37/13.11.1973 г. по н. д. № 26/73 г., ОСНК на ВС, съдът обосновава, че когато натоварените по служебен дълг да раздават валутни ценности длъжностни лица се разпоредят с тях в свой личен интерес или в интерес на други лица, които нямат право да ги получат, извършват присвояване „независимо от това, че са внесли левовата им равностойност преди разпореждането, едновременно или в по-късен момент от него. Реалното внасяне на присвоената валутна ценност води до приложението на намалената отговорност по чл. 205 НК, ако не е резултат на престъпление или ако тя не е придобита в нарушение на съществуващи наредби“³⁹. При разглеждане на Тълкувателно решение № 37/13.11.1973 г. по н. д. № 26/73 г., ОСНК на ВС, следва да се съблюдава съвременният правен режим на сделките с валутни ценности. В случай че длъжностно лице, натоварено да извършва сделки с валута в наличност по занятие (в съответствие със специалните разпоредби на ВЗ и Търговския закон) и вписано в публичен регистър на лицата, осъществяващи дейност като

обменно бюро, внесе в касата на бюрото равностойността в български левове на валутните ценности, които са му връчени в това качество, поверени му са за пазене или за управление, и след това или едновременно с това се разпореди с тях като със свои според нас няма да осъществи длъжностно присвояване. При внасяне на равностойността в български левове на валутните ценности преди или по време на деянието субектът придобива правото на собственост върху тях, поради което те няма да бъдат „чужди“ за него по смисъла на чл. 201 НК.

При своеене на налични парични средства (в национална или чуждестранна валута), на благородни метали и скъпоценни камъни, изделия с тях или от тях, връчени на длъжностното лице – присвоител, в това му качество, поверени нему за пазене или за управление, се касае до частна хипотеза на своеене на вещи.

Чуждата валута, както и всяка друга вещ, притежава цена в левове, която следва да бъде установена по наказателното дело⁴⁰.

Особена е ситуацията, когато се разглеждат платежни инструменти на приносител, като пътнически чек, чек, запис на заповед или менителница или друг платежен инструмент, който е във формата на инструмент на приносител, или е предвидена възможност за джиросване без ограничение или е издаден в друга форма, която позволява да бъде прехвърлен с предаването, както и чек, запис на заповед, менителница или друг платежен инструмент, който е подписан, но не е посочено името на получателя по него. Посочените платежни инструменти са видове ценни книги.

3.2. Ценните книги като ценност по чл. 201 НК.

Понятието „ценна книга“ се изучава от гражданскоправната наука и е дефинирано като „писмен акт, който материализира права, затова упражняването на правата става чрез предявяване на акта. В самия акт се определя съдържанието на правата“⁴¹. Терминът е сборен за видове документи, чиито легални определения се съдържат в различни нормативни актове (Валутен закон, Търговски закон, Закон за публичното предлагане на ценни книжа и др.). В зависимост от обстоятелството дали ценните книги са материализирани в документ, те са налични и безналични.

³⁸ ДВ, бр. 83/21.09.1999 г.

³⁹ Тълкувателно решение № 37/13.11.1973 г. по н. д. № 26/73 г., ОСНК на ВС.

⁴⁰ Решение № 431/14.08.1992 г. по н. д. № 351/1992 г., I н. о., ВС.

⁴¹ Таджер, В. Цит. съч., с. 296.

Наличните ценни книги са движими вещи и като такива са обект на вещни права. Освен вещните те материализират и облигационни права (напр. да се получи определена парична сума, да се получи лихва, да се получи дивидент и др.). Прехвърлянето на ценната книга на задълженото по нея лице е основание да се реализират инкорпорирани в нея права. Наличните ценни книги са „документи, материализиращи прехвърлими права“⁴². Разпоредбата на чл. 2, ал. 1 Закон за публичното предлагане на ценни книжа (ДВ бр. 114/30.12.1999 г.) съдържа легална дефиниция за безналични ценни книжа по смисъла на нормативния акт – „прехвърлими права, регистрирани по сметки в Централния депозитар, а държавните ценни книжа и за ценни книжа, емитирани от Българската народна банка – регистрирани по сметки в Българската народна банка или в поддепозитар на държавни ценни книжа, или в чуждестранни институции, извършващи такива дейности“⁴³. Безналичните ценни книги съществуват като прехвърлими права и като вписвания в специални регистри (сметки в Централния депозитар, сметки в Българската народна банка или в поддепозитар на държавни ценни книжа, сметки в чуждестранни институции и др.), поради което прехвърлянето на правата по безналичните ценни книги се осъществява чрез съответно вписване.

В зависимост от начина на идентифициране на оправомощения по тях субект видовете ценни книги са диференцирани като: ценни книги на приносител (на предявител) – приносителят се смята за титуляр на субективното право, материализирано в ценната книга; поименни ценни книги – съдържат името на титуляра на правата по ценната книга, който е носител на тези права – чек, акции; заповедни ценни книги (ценни книги на заповед) – в тях се посочва името на първия титуляр на материализираните права и се отбелязва, че „по негова заповед“ правата по ценната книга могат да бъдат прехвърлени на друго лице – чек, менителница, запис на заповед⁴⁴. Субективните права, материализирани в ценните книги на приносител, се прехвърлят чрез предаването на документа, субективните права, материализирани в

поименните ценни книги – чрез цесия (за акциите е необходимо и регистриране на прехвърлянето), а материализираните в заповедните ценни книги субективни права – чрез поименно или бланково джиро⁴⁵.

В. Бузов смята, че „към ценните книжа и различните видове знаци е необходимо обаче да се подходи диференцирано. Макар да представляват вещи, движими по естеството си, с определен веществен характер и парична стойност, те не са предмет на присвоително престъпление като такива, а с оглед на онова, което материализират или което може да се получи чрез тях“⁴⁶.

Според нас ценните книги (налични или безналични) изпълват изискванията на наказателноправната норма на чл. 201 НК за „други ценности“ като предмет на длъжностното присвояване. Ценните книги се намират във фактическа или разпоредителна власт на конкретен правен субект, който е възможно да бъде титуляр на правата, които те инкорпорират (налични ценни книги) или които ценните книги представляват (безналични ценни книги). Когато длъжностното лице – присвоител, не е титуляр на субективните права по ценните книги и те са му връчени в длъжностно качество, поверени му са за пазене или за управление, деецът ще се отнася към ценните книги като към чужди ценности. Субективните права, инкорпорирани в ценните книги (налични ценни книги), или субективните права като ценни книги (безналични ценни книги), притежават стойност, оценима в пари, и са ценност по смисъла на чл. 201 НК. Ценните книги могат да бъдат връчени на длъжностното лице в това му качество, да му бъдат поверени за пазене, или да му бъдат поверени за управление (налични ценни книги), или могат да бъдат поверени на длъжностното лице единствено за управление (безналични ценни книги). Описаното връчване или поверяване ще удовлетвори и изискването на наказателноправната норма на чл. 201 НК за специално отношение на дееца към предмета на престъплението. В случай че длъжностното лице започне да третира ценните книги, с които е в специално отношение, като свои, ще осъществи присвояването им.

⁴² Чл. 2, ал. 1 Закон за публичното предлагане на ценни книжа (ДВ, бр. 114/30.12.1999 г.).

⁴³ Чл. 2, ал. 1 Закон за публичното предлагане на ценни книжа (ДВ, бр. 114/30.12.1999 г.).

⁴⁴ **Джерев, Ал.** Гражданско право: Обща част. София: Сиела Софт енд паблишинг, 2003, с. 355, **Таджер, В.** Цит. съч., с. 298–299.

⁴⁵ **Таджер, В.** Цит. съч., с. 355.

⁴⁶ **Бузов, В.** Цит. съч., с. 22.

В същата насока е становището на Върховния съд, че подсъдимата в качеството на длъжностно лице се е разпоредила с ценни книги (бонове) неправомерно и е причинила вреда на предприятието, като с действията си е осъществила състава на длъжностното присвояване, както от обективна, така и от субективна страна⁴⁷. Върховният съд и в други свои съдебни актове е изразил принципната си позиция, че в понятието „други материални ценности“ по чл. 201 НК се включват „установените от държавата ценни книги“⁴⁸.

БИБЛИОГРАФИЯ

Бузов, В. Присвоителни престъпления против обществената собственост по Наказателния кодекс на НРБ, София: БАН, 1963. // **Buzov, V.** Prisvoitelni prestuplenia protiv obshtestvenata sobstvenost po Nakazatelnia kodeks na NRB, Sofia: BAN, 1963.

Бузов, В. Система на присвоителните престъпления против общественото имущество по Наказателния кодекс на НР България. // *Известия на ИПН*, 11, № 2, 1960. // **Buzov, V.** Sistema na prisvoitelnite prestuplenia protiv obshtestvenoto imushtestvo po Nakazatelnia kodeks na NR Bulgaria. // *Izvestia na IPN*, 11, № 2, 1960.

Венедиков, П. Ново вещно право, София: СИБИ, 1995. // **Venedikov, P.** Novo veshtno parvo, Sofia: SIBI, 1995.

Джеров, Ал. Гражданско право: Обща част, София: Сиела Софт енд пабблишинг, 2003. // **Djerov, Al.** Gragdansko parvo: Obshta chast, Sofia: Siela Soft and publishing, 2003.

Радева, В. Тълковен речник на българския език, София: „Изток–Запад“, 2012. // **Radeva, V.** Talkoven rechnik na bulgarskia ezik, Sofia: „Iztok–Zapad“, 2012.

Стойнов, Ал. Наказателно право: Обща част, София: Сиела, 2008. // **Stoynov, Al.** Nakazatelno parvo: Obshta chast, Sofia: Siela, 2008.

Стойнов, Ал. Наказателно право: Особена част: Престъпления против собствеността, Престъпления против собствеността, София: Сиела Норма АД, 2013. // **Stoynov, Al.** Nakazatelno parvo: Osobena chast: Prestuplenia protiv sobstvenostta, Sofia: Siela Norma AD, 2008.

Таджер, В. Гражданско право на НРБ: Обща част: Дял II, София: СОФИ-Р, 2001. // **Tadger, V.** Grajdansko parvo na NRB: Obshta chast: Dial II, Sofia: SOFI-P, 2001.

Цветанова, П.л. Методика за разследване на длъжностно присвояване, безстопанственост, престъпления по служба: Теоретични особености и практически аспекти при разследването им, изведени решения на ВС и ВКС, София: Издание на НСЛС, 2015. // **Tsvetanova, Pl.** Metodika za razsledvane na dlujnostno prisvojavane, bezstopanstvenost, prestuplenia po slujba: Teoretichni ocobenosti i practicheski aspect pri razsledvaneto im, izvedeni peshenia na VS i VKS, Sofia: Izdanie na NSIS, 2015.

Чиликов, К. Продължаваното престъпление и чл. 106 от Наказателния кодекс. // *Правна мисъл*, № 4, 1959. // **Chilikov, K.** Produljavanoto prestuplenie i ch. 106 ot Nakazatelnia kodeks // *Pravna misal*, № 4, 1959.

⁴⁷Решение № 546/29.10.1979 г. по н. д. № 539/1979 г., I н. о., ВС.

⁴⁸Решение № 418/20.11.1980 г. по н. д. № 405/1980 г., I н. о., ВС.